

Janusz Głowacki

Antigona v New Yorku

PREŠERNOVO GLEDALIŠČE
KRANJ

Janusz Głowacki

Antigona v New Yorku

Prevajalka **Alja Predan**
Režiserka **Mateja Koležnik**
Dramaturginja **Diana Koloini**
Lektor **Arko**
Scenograf **Branko Hojnik**
Kostumograf **Alan Hranitelj**
Avtor glasbe **Slaščičarna**
Koreografka **Tanja Zgonc**

Igrajo:

Policist

Borut Veselko k. g.

Saša

Matjaž Tribušon k. g.

Anita

Vesna Jevnikar

Bovhca

Rok Vihar

John, njegovi posmrtni ostanki

Matjaž Višnar

Policista

Ciril Roblek, Bojan Hudernik

Premiera 8. septembra 2001

Inspicent **Ciril Roblek** Šepetalka **Milica Rupnik** Rekviziter **Bojan Hudernik**
Osvetljevalec **Drago Cerkovnik** Tonski mojster **Marko Koren**
Frizer in masker **Matej Pajntar** Garderoberka **Bojana Fornazarič**
Odrski tehniki **Simon Markelj, Janez Plevnik in Robert Rajgelj**

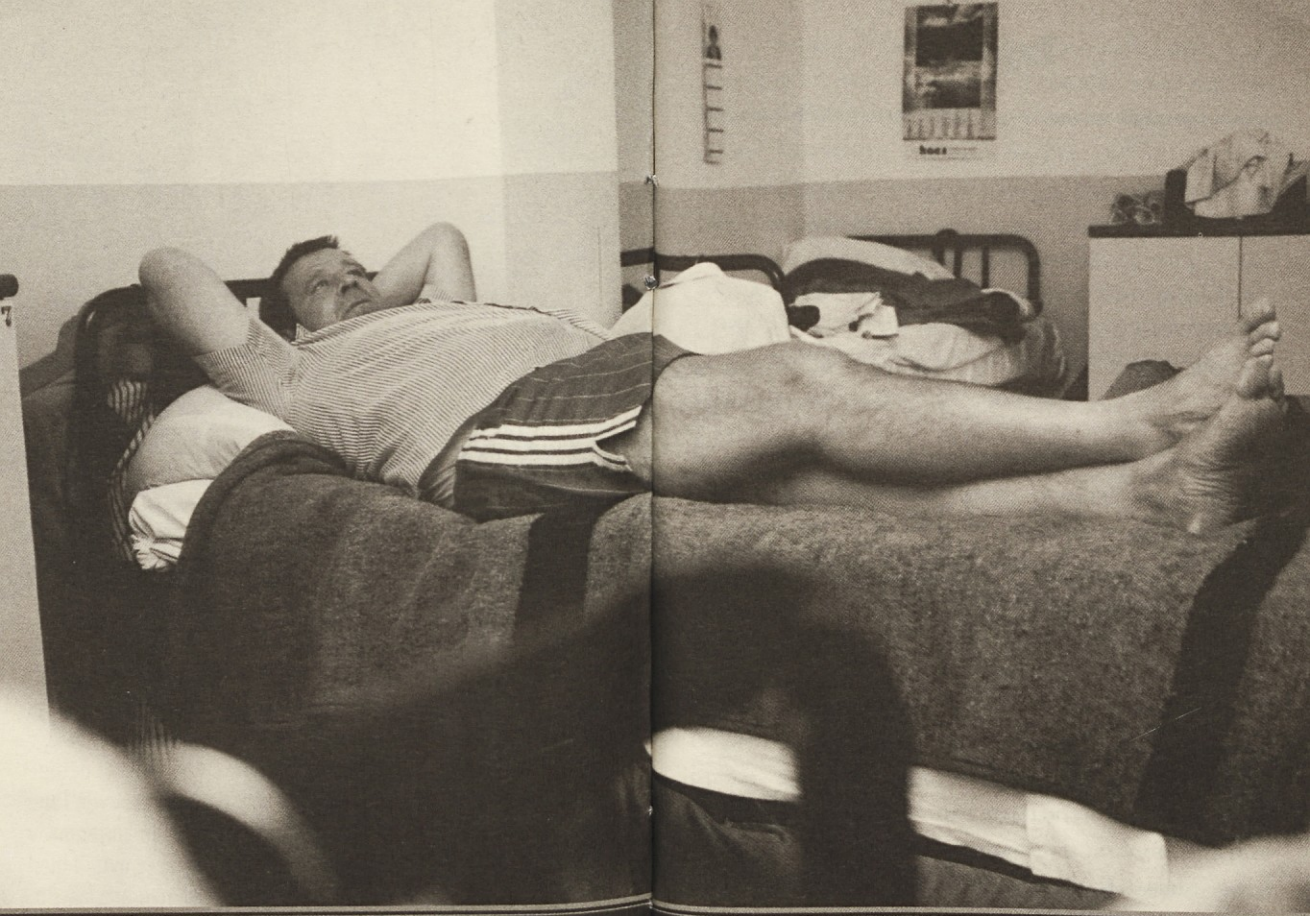
Janusz Głowacki

Rodil se je leta 1938 v Poznańu.

Je vsestranski literarni ustvarjalec, avtor 8 dram, 10 knjig, 6 scenarijev in 10 radijskih dram. Štirje filmi po njegovih scenarijih so bili posneti na Poljskem, enega od njih je režiral Andrzej Wajda.

Od leta 1982 živi v New Yorku.

Drame: **Kaznovano prešuštvo**, **Tekma**, **Pepel** (prestižna gledališka nagrada argentinskih kritikov Premio Molière), **Fortinbras je pijan** (prva drama, napisana v ZDA, pri nas uprizorjena v MGL v sezoni 1999/ 2000), **Lov na ščurke** (igrali so ga v več kot petdesetih ameriških gledališčih, na prvem mestu lestvice revije Time med desetimi najboljšimi gledališkimi igrami, uprizorjenimi v ZDA leta 1987), **Antigona v New Yorku** (Jan Kott jo je uvrstil med tri najboljše poljske povojne drame; avtorska nagrada na 30. Festivalu sodobne dramatike v Wrocławu 1993; nagrada Balladin za najboljšo dramo, uprizorjeno v Parizu leta 1997; revija Time jo je uvrstila med deset najboljših gledaliških iger, uprizorjenih v ZDA leta 1993) in **Četrta sestra** (krstna uprizoritev je bila decembra 1999 v Wrocławu na Poljskem).

Izjava

NEKATERI KRITIKI IMAJO MOJE DELO
ZA NATURALISTIČNO, DRUGI PA ZA NADREALISTIČNO.

OBOJI IMAJO PRAV.

OB KONCU NAŠEGA RADOSTNEGA STOLETJA
JE SKORAJ POVSEM NEMOGOČE DOLOČITI RAZLIKO
MED NADREALIZMOM IN NATURALIZMOM.

PRED NEKAJ MESECI SEM BIL V MOSKVI, KJER NAJ BI
PRISOSTVOVAL VAJAM ZA SVOJO IGRO ANTIGONA V NEW
YORKU. TRAGIKOMEDIJA SE DOGAJA V NEWYORŠKEM
PARKU TOMPKINS SQUARE PARK IN GOVORI O TREH
BREZDOMCIH, KI SI PRIZADEVAJO PRITI DO TRUPLA SVOJE-
GA MRTVEGA PRIJATELJA (TUDI KLOŠARJA) IN GA
POKOPATI V PARKU, KJER ŽIVIJO.

»TA ZGODBA ZVENI PRECEJ PODOBNO TISTEMU, KAR SE
GODI NA NAŠEM KONCU,« MI JE REKEL NEKI ČEČEN, KI
STANUJE V MOSKVI. »V GROZNEM LJUDJE IŠČEJO
OSTANKE SVOJIH NAJBLIŽJIH V MNOŽIČNIH GROBOVIH, DA
BI JIM OMOGOČILI SPODOBEN POGREB.«

»ANTIGONA? KAJ PA JE TO TAKEGA, ISKATI ENO SAMO
TRUPLO?« SE JE ZAREŽAL NEKI RUS, KI JE PRESLIŠAL
POGOVOR. »BERITE VČERAJSNJI ČASOPIS — TAM JE ZGOD-
BA O TISOČIH TRUPEL, SKROMNO PREKRITIH Z OSTANKI
UNIFORM IN LEŽEČIH PO POLJIH, KI SO NEKOČ SLUŽILA
BITKAM DRUGE SVETOVNE VOJNE.«

KO SO PODRLI BERLINSKI ZID IN JE RAZPADLA SOVJETSKA ZVEZA, JE BIL SVET EVFORIČEN. POTEK PA SO SE POJAVILI RUANDA, KOSOVO, ČEČENIJA, VZHODNI TIMOR, POBOJI PO AMERIŠKIH ŠOLAH. SLIŠAL SEM ZA VERZIJO ANTIGONE, KI SO JO LETA 1994 IGRALI NA HRVAŠKEM. NJEN PREMİK JE BIL V TEM, DA ANTIGONA SPLOH NI MOGLA POKOPATI SVOJEGA MRTVEGA BRATA, KER JE BILA ZEMLJA TAKO POLNA TRUPEL, DA NI BILO VEČ PROSTORA ZA NOV GROB. ZA POVRH PA ŠE STOTINE TISOČEV BEGUNCEV OD VSEPOVSOD, KI TAVAJO PO SVETU IN IŠČEJO KAKRŠENKOLI MOŽEN NAČIN PREŽIVETJA.

EDEN OD MOJSTROV GLEDALIŠČA ABSURDA, EUGÈNE IONESCO, JE V PETDESETIH NAPISAL ENODEJANKO O TRUPLU V STANOVANJU, KI NI NEHALO RASTI IN JE POSTOPOMA ZAPOLNILO VES VELIKANSKI PROSTOR. ZDI SE, DE JE DANES TO ABSURDNO TRUPLJO IZ IONESCOVE DOMIŠLIJE VSE BOLJ VERJETNO.

UPAM, DA BOMO V PRIHAJAJOČE STOLETJE VSTOPILI KOT LJUDJE, KI SE UKVARJAJO S SREČNEJŠIMI NALOGAMI, KOT JE ISKANJE TRUPEL, DA BI JIH LAHKO POKOPALI VSAJ S KANCEM DOSTOJANSTVA. AMPAK NAJBREŽ SEM SAMO NAIVEN OPTIMIST.

Prevedla Alja Predan

*(Povzeto po objavi v gledališkem listu
Mestnega gledališča ljubljanskega,
ob premieri predstave Fortinbras je pijan
v sezoni 1999/2000)*

KAKO SMO VSI PRISPELI V NOVI SVET, IN VENDAR OSTALI RAZDVOJENI

Še naši dedje so potovali v Ameriko, ki se jim je kazala kot obljubljeni deželci - no, verjetno ne prav naši dedje, sicer mi zdaj ne bi sedeli tu, v kranjskem gledališču, zato pa številni podjetni (ali nesrečni ali obubožani) iz generacije naših dedov, ki so v novem svetu iskali boljše, srečnejše življenje.

Głowacki, ki je po katastrofi v svoji domovini (Poljska 1980) sam odšel v Ameriko, nam to središče sveta in želja (in če so se naše želje medtem preusmerile, paradigma nedvomno ostaja) kaže na njegovem robu. Park sredi New Yorka uprizarja prek brezdomcev, ki so izvržki urejenega sveta in njegovo dno, in pa policista, ki stoji na robu, da zagotavlja urejenost in brani mejo. Na prvi pogled tu ni nikakršnega konflikta (in policist nas vseskoz prepričuje, da brezdomce razume in spoštuje, celo nam bi hotel dopovedati, da imajo tudi oni svoje mesto v tem dobro urejenem svetu - vse dokler na koncu ne izkaže prave narave vzpostavljanja reda), vendar je vseskoz jasno, da je ta lep, tolikanj želeni svet razdeljen z ostrim robom.

Protagonisti njegove igre so prišli v Ameriko zaradi razlogov, podobnih tistim, ki so naše dede gnali čez veliko lužo, istih, ki danes številne ljudi (ki jih je vse več in zato o njih vse več slišimo in jih vse več tudi srečujemo) ženejo, da zapuščajo svoje domove in se podajajo na negotove, nevarne - in največkrat

tudi nelegalne - poti v "boljši svet" obet fenomenalnih priložnosti za vsakogar (o teh še vedno brblja Bovhca, ki je prišel iz Poljske), možnost hitrega zaslužka, s katerim bi bilo nekoč pozneje mogoče lepo živeti tudi doma (iz Portorika je pritegnila Anito), in obljuba politične svobode, ki naj bi zagotavljala tudi nezamejevano intelektualno in umetniško delo (temu je iz socialistične SZ menda zaupal Saša). Prišleki s tako različnih koncev sveta se verjetno lahko znajdejo samo v New Yorku. A koordinate "obljubljene dežele" so se razširile (kot se je poostrila tudi beda t. i. svetovnega obrobja) in takšni iskalci boljšega življenja se danes znajdejo marsikje - tudi pri nas (čeprav večinoma res po nesreči, zgolj zato, ker so jih prestregli na meji z državami izobilja). Tukaj si jih seveda ne moremo ogledovati po parkih (klošarji, ki vse opazneje naseljujejo trge naših mest, so praviloma tu tudi doma), saj v deželi Slovencev Kurdi, Afričani, še celo Albanci (in drugi) ne morejo kar ponikniti med domače postopače. Država poskrbi zanje in jih pospravi v zavetišče (s prijaznim imenom, ki pove vse: "center za odstranjevanje tujcev") pa še tam, oboroženi z osnovno oskrbo in socialnim varstvom ter policijo, ki bolj ali manj skrbno bdi nad njihovimi izhodi, domnevno motijo lastni tradiciji zapisano okolico.

New York je sicer središče sveta (saj je na tem mestu, relativno blizu parka, v katerem se dogaja igra, zbrana največja kapitalska in politična moč planeta), ki priteguje najambicioznejše uspešneže in nesrečnike vseh kontinentov Slovenija pa navkljub intenzivnim prizadevanjem po vključitvi v svetovne integracijske procese in navkljub vrhunskim srečanjem ostaja zgolj obrobje na schengenski meji. Kljub temu in tudi kljub

specifičnim razlikam v zakonih (ki seveda segajo dlje od uredb o ravnanju s tujci), pa je osrednji problem, okrog katerega Głowacki organizira igro, ki duhovito uprizarja živopisno in brezupno življenje brezdomcev, tudi pri nas isti. Izpove ga policist - s paradoksom (in v dikciji, ki si jo lahko privošči samo duhovita literatura, političnemu ali moralističnemu diskurzu pa ni dosegljiva), ki v osrednji vrednoti - diki in ponosu sodobnih civiliziranih držav - najde izvor težav: "Z brezdomci je res malo kriza, ker živimo v demokraciji. In kaj je v demokraciji najvažnejše (...) da ima vsak človek iste pravice in dolžnosti."

Policistova formulacija je morda groteskna, vendar natančno izreka problem, s katerim se (tudi v naši ljubi domovini) vseskoz soočamo. Kako naj bi vsakemu človeku zagotovili iste pravice, če pa med "vse" sodijo tudi tisti, ki so "drugačni", tisti, ki nimajo doma in dokumentov naprimer, pa tisti, ki sta jim lastna drugačen jezik in kultura, pa tudi tisti, katerih navade in življenjski načini ne ustrezajo vrednotam, ki v nekem prostoru nastopajo kot "tradicionalne" in "avtentične."

Ni slučaj, da tega vprašanja ne postavljajo brezdomci (ki jih na prvi pogled najbolj zadeva), niti se ne sproži v konfliktu med njimi in policistom. Konflikta med varuhom reda in tistimi, ki živijo zunaj urejenega sveta, v igri sploh ni, še dialoga ne. Zato je tudi mogoče (kot je tudi nujno), da se klošarska zgodba odvija mimo pogleda urejenega sveta, ne da bi policist sploh vedel zanjo (in če bo po službeni dolžnosti moral izvedeti za izginulo truplo, nikoli ni bo mogel niti zaslutiti razlogov in morale, ki narekujejo njegovo selitev). Ta zgodba o pokopu mrliča, ki mu po uredbah države ne pritiče pravi grob, sledi klasičnemu mitu Antigone, ki je živo aktualen od antične Grčije do danes

(Antigona je izrazito zapisana celo v tradicijo slovenske dramatike Smole je z njo 1960. govoril o nepokopanih bratih, ki so bremenili čas po drugi vojni, Jovanovič 1993. o grozi aktualne vojne). Na eksemplaren, vselej izzivalen način govori o konfliktu med pravicami slehernega posameznika do osnovne človeške dignitete (tudi tistega, ki je - kot Polinejk - izdal zakone svoje domovine) in interesi pragmatično urejene države.

Anitina želja, da bi v parku pokopala svojega moškega, in klošarski podvig s truplom sprevržeta vse klasične komponente zgodbe (od statusa junakinje in narave njene zahteve, ki je obarvana s specifičnimi kulturnimi navadami Latinosov in še z norostjo, prek groteskne izvedbe do izteka z zamenjanim truplom, ki na mesto zvestobe postavi trditev, da so vsi ljudje zamenljivi - v smrti in tudi v ljubezni). A le zato, da bi z vsemi pitoresknimi, grotesknimi in burkaškimi momenti potrdila temeljno - univerzalno - misel iz mita. Antigonsko dejanje - ki je v klasični verziji vrhunsko etično dejanje brezkompromisne zvestobe univerzalnim vrednotam - sega v jedro zakonov, na katerih temelji sleherna civilizacija in torej tudi država (saj država ne more prekršiti civilizacijskih vrednot, če naj ne krši zakonov, na katerih utemeljuje svoj ustroj in obstoj).

Specifičen poudarek, ki ga s klošarsko Antigono zagotovi Głowacki, pa se ne omejuje samo na poseben kolorit. Protagonisti njegove igre lahko antigonsko dejanje izvedejo samo na skrivaj (kot verjetno velja za vsako klošarsko podjetje), ne v odprtem konfliktu z državo in njenimi zastopniki, ampak mimo njih. Tu ni nikakršnega načelnega soočenja z oblastjo (spomnimo se na silovite načelne dispute iz Smoletove

igre, po drugi strani pa je dramaturška poteza, s katero je Smole Antigono umaknil iz dogajanja, v nekem smislu celo vzporedna postopku Głowackega, ki je iz igre umaknil načelni konflikt), nobenega javnega izpostavljanja zahteve do osnovne dignitete slehernega posameznika, nikakršnega vztrajanja pri človekovih pravicah.

Brezdomci, kakršne z Antigono uprizarja Głowacki, so nasproti državi in njenim zastopnikom nemi. In to je morda najbolj srhljiva, vsekakor pa najbolj natančna točka njegove novodobne verzije klasične zgodbe (ki pa njegovi igri obenem omogoči duhovitost, zabavnost in odsotnost moraliziranja). Med tistimi, ki predstavljajo rob, druge, tujce, margino, izmečke družbe, in urejenim svetom, ki ga predstavlja država s svojimi zakoni (vključujoč zakon o enakosti pravic in dolžnosti za vse), dialoga sploh ni.

Saj se tudi res izkazuje, da o pravicah prebežnikov lahko govorimo samo tisti, ki imamo dom. Ker je tudi res, da je vprašanje "drugačnih" notranji problem našega, slehernega urejenega sveta. Zato je nujno, da se prav policist - ta zvesti zastopnik naše državljanske zavesti - načelno sprašuje o temeljih demokracije, sam in v dialogu z nami. Njegovo nenačelno ravnanje pa zgovorno priča o mejah - in omejenosti - našega sveta.

NA CESTI JE KUL

Po najlepši budimpeštanski ulici Vasy ne moreš narediti pet korakov, ne da bi te ogovorila prostitutka. Sprva me je zadeva zabavala, po treh dneh pa je postala rahlo nadležna. Ponudba očitno presega povpraševanje in dame so, milo rečeno, vsiljive. Kaj neki je pripravilo Madžarke, da poskušajo po tej poti priti do denarja? Se jim zdi to najkrajša ali edina možna pot? Mnoge ženske očitno živijo dvojno življenje: malo so zakonske družice, malo pa ilegalne kurbe. Prodajanje ljubezni tu ni več specializirana servisna dejavnost, ni poklic, temveč usoda. Vojska brezposelnih žensk na cestah je gotovo del neke socialne patologije, kamenček v mozaiku tranzicijske zgodbe, ki govori o lahkomiselnih razprodaji domačih proizvodnih zmogljivosti. Pokupile in zaprle so jih velike tuje firme, ki zdaj tu prodajajo svoje izdelke. Tisti, ki so ostali brez dela, se lahko ponujajo kot potrošno blago na trgu človeških organov, ki jih je mogoče bodisi najeti bodisi trajno odtujiti. V tem smislu je seveda lažje dati tisto reč v najem za določen čas kot pa za zmeraj ostati brez ledvice. Prostitutka ima še zmeraj refleks delavke, načeloma je pripravljena, da pošteno zasluži svoj forint. Ampak odjemalcev ni dovolj za vse, ki se prodajajo, in mnoge bodo ostale brez dnevnega zaslužka. Bolj se noč preveša

v jutro, bolj so punce živčne. Začenja se psihoza razprodaje, vročica poslednje šanse. Šele ob zori, ko ptiči že pojejo v krošnjah, neko Marijo Magdaleno premaga obup in se vrže pred menoj na kolena in se zjoče, da mora kupiti otroku kruh. Seksualna delavka je pokazala svoj pravi obraz: obraz beračice! Izkazalo se je, da je prostitucija v Budimpešti le zakrita oblika beračenja.

V Ljubljani prostitucija še zdaleč ni tako opazna, zato pa čedalje bolj bode v oči alkoklošarska skupnost. Alkoklošarji v Ljubljani so kot krave v Indiji: svete živali. Nihče si jih ne drzne preganjati ali kako drugače ovirati pri njihovem vsakdanjem opravilu. Namnožili so se, razpasli, udomačili v strogem središču mesta. Odkod neki se rekrutirajo, kdo so ti optimisti vedrega obraza z modrim nosom, ki ni pomodrel od mraza? Vprašanje je, ali so novinci na cestah pivci, ki so doslej pili na skrivaj in zdaj prihajajo iz globoke ilegale na svetli dan, ali pa so prebežniki iz sveta treznih, ki so se šele pred kratkim opredelili za nov življenjski slog. Alkoholizem – nekoč sramota, danes naš ponos in dika? Od vseh, ki v Ljubljani beračijo, in teh ni malo, so klošarski pijančki deležni največjih simpatij. Je alkoholizem naša Ahilova peta ali naša komparativna prednost? Je postalo pijančevanje del turistične ponudbe, urbana atrakcija, s katero županja skuša prikupiti Ljubljano svetovnim alkosom? Ljubljana kot zabaviščni park Alkoland? Naj ima Amsterdam svoje mehke in trde droge, Ljubljana se bo specializirala za maligne! Ljubljana kot

Alkokatmandu? Ljubljana kot zadnja oaza svobode, liberalni raj za pijančke, ki jim ljubkovalno rečemo klošarji?

Tako imenovana stroka obravnava odvisnost od pijače kot osebnotni poraz, kot beg pred življenjem. Ampak tudi prestop iz konfekcijskega življenja v klošarstvo zahteva precej korajže. Klošarstvo namreč ni klasični alkoholizem, je zavzetje javne poze, karkoli že ta lahko pomeni. Naj gre za kljubovanje, obup, frustracijo, koketiranje ali iluzijo osvobojenosti, poteza je v vsakem primeru prelomna. Delavec se spremeni v nomada in nabiralca plodov, mravljica se spremeni v črička. Ezopu in Ruglju navkljub! Gospa, ki se je na Nazorjevi ulici pridružila plemenu prejšnji teden, je videti kot bivša udinja kakega računovodstva. Kaj jo je pripravilo do tega, da je vzela dokončno slovo od treznega življenja? So jo vrgli na cesto ali se je sama vrgla v svobodo? Ali ni zdržala pritiska ali se je pritisku uprla? So uporniki s kozarcem v roki slovenska avtohtona posebnost?

V pešaških conah evropskih prestolnic občudujemo najrazličnejše artiste: glasbenike, pantomimike, akrobate, lutkarje in podobno. Iznajdljivi so, neredko tudi izvirni ali preprosto dobri. Občasno nekateri zaidejo tudi v Ljubljano. Ampak domačih artistov na pločnikih tako rekoč ni. Vsi so, kot kače, v redni službi. Hvala bogu! Namesto njih se na prostem trgu prosjačenja uveljavljajo novi umetniki življenja. Naši alkoklošarji so se dejansko izstrelili v območje scenske prakse. To, kar

se grejo, je neke vrste cestna umetnost. So edinstvena delavnica pitja in žitja na svetu, ki se brez predsodkov na ogled postavlja. Sproščeno in dostojanstveno naši prijateljčki demonstrirajo odvezanost od vsega, kar zaposluje tebe, ki mimo greš. Poglej jih, kako veselo živijo brez muje in truda! Nič ne dajo od sebe, ne nastavljajo riti, ne fafajo, ne pojejo, ne plešejo, ne klepajo džezvic pred radovednimi očmi turistov, ne pišejo sonetnih vencev! Kmeclovi liki iz nadaljevanke o Prešernu bi jim lahko zavidali to umetnost lokanja zaradi lokanja. Pravzaprav so neke vrste zgled in skušnjava. Za mnoge, ki ne zdržijo kapitalistične tekme, je alkoart idealna rešitev. »Na cesti je kul!« je rekel filozof pred Svetom knjige v Nazorjevi. Samo upamo lahko, da ga Vikini redarji 16. junija ne bodo začasno umaknili s sporeda, ko bosta pri nas v gosteh bivši pijanec George Bush in Vladimir Putin, predsednik države z največ pijanci na svetu. To bi bila velika napaka, saj sta menda zato izbrala Ljubljano, da bi se počutila kot doma.

*Članek je bil prvič objavljen 2. junija 2001
v Sobotni prilogi Dela.*

LETALIŠČE

Čakajoč odhod letala proti Tirani na enem od manjših italijanskih letališč. Kar naenkrat se začne del čakalnice prazniti, vanjo pa strumno prikoraka dvajset italijanskih policistov, ki peljejo s sabo pol manjšo skupino po videzu albanskih žensk in moških. Ustavijo se, okrog tujcev naredijo policisti krog in čakajo. Vsem je jasno, kaj — odhod letala proti Albaniji. Albanke, za katere je brez veliko razmišljanja mogoče ugotoviti, s čim so se ukvarjale v Italiji, in njihovi moški kolegi brez vidnih čustev na obrazu sedijo na stolih in se niti ne pogovarjajo med sabo. Od časa do časa kakšen par policistov priključi skupini še kakšno izgnanko ali izgnanca. Od ostalih potnikov Italijani dogajanja sploh ne registrirajo, drugi pa od daleč previdno opazujejo vedno večji kordon policistov.

Ko smo drugi potniki že v letalu, pripelje izgnance in njihove paznike poseben autobus. Skozi okno lahko dobro vidim dogajanje — sedem moških in sedem žensk prehaja drug za drugim iz rok italijanskih policistov v roke enega samega albanskega varuha reda, ki postavi prebežnikom par kratkih vprašanj, nato pa jih napoti v letalo. Večina jih vstopi kot avtomati, brez pozdrava in brez oziranja. Mlado dekle, nekje okrog dvajsetih, prava lepotica, a brez kaplje krvi na obrazu, pa se po opravljenih formalnostih obrne k italijanski policistki in poslovita se, kot se poslavljajo prijatelji, s stiskom rok in žalostno — s prijaznim nasmehom. Žadnji od moških se na vrhu stopnic obrne proti policistom in izreče par besed, nato

pa jih pozdravi s kretnjo, vredno velikih državnikov — s širokim, počasnim zamahom roke. Albanski policist ga bevskajoč nažene med ostale v zadnji del letala, od koder se med letom ne sliši niti beseda.

Ko so pred časom uspehi slovenske policije pri zatiranju ilegalnih migracij postali priročno sredstvo za samohvalo njenega vrha, so igro sprejeli tudi novinarji. Novice o številu zajete divjadi te noči so bile med najbolj udarnimi in zgodilo se je tisto, kar se je moralo zgoditi. Kleni Slovenci so se zbal za svoje najbližje, za svojo deželo in ilegalci so postali državni sovražnik številka ena. Ko je njihovo zatočišče na Celovski že skoraj razgnalo, ko so tja vkorakale še stenice in ko je prišlo do medsebojnega obračuna prebežnikov v Vidoncih, jih je večina takoj uvrstila ob bok nesnagam, ki jim v Sloveniji pač ni mesta: radioaktivnim odpadkom, kostni moki, raznim radarjem in vojaškim objektom. Novinarjem je kmalu potegnilo, da je tudi z njihovo pomočjo iz steklenice ušel do tedaj kar uspešno zatajevani duh ksenofobije, in z nogometno tekmo miru so ga želeli spraviti nazaj. Tudi zaradi te tekme ilegalci niso več med udarnimi temami, toda prepozno. Duh je že ušel iz steklenice in vanjo ga z eno nogometno tekmo pa nekaj sicer dobrimi prispevki o tem, da so tudi ilegalci ljudje, pač ni bilo mogoče več spraviti. Še par nesmiselnih obljub o tem, da bodo novi objekti za ilegalce stali samo tam, kjer se bodo ljudje s tem strinjali, in tudi največjim butcem med ksenofobi je bilo jasno, kaj morajo storiti: nasprotovati in občasno opletati z raznimi grožnjami o blokadah in zaporah, pa blizu njih res ne bo objektov s prebežniki. Krave na Menini planini se še danes smejiijo zgodam in nezgodam

slovenskega radarja, ki bi moral tam stati že precej let, zdaj se enaka usoda piše novim centrom za ilegalce. Toda teh pač ni mogoče kar strpati v neko skladišče in pozabiti nanje. Mogoče bo pa ravno na njih počil samoupravljalni duh, ki bi ga nekateri tako radi vsilili novi slovenski državi. Do takrat pa bodo ilegalci kot posledica kompromisa med državo in njenimi državljani zaprti v svojem domu na Celovski, kjer zaradi te zaprtosti objektivno nastaja daleč bolj eksplozivna mešanica medčloveških odnosov, kot pa je bilo ob prejšnjem, dosti bolj svobodnem režimu sploh mogoče pričakovati. Zaradi njih samih jih bo treba zelo hitro preseliti, seveda pa se bo, ob sedanjih obljubah, z novo lokacijo kmalu moral strinjati tudi vsak vaški pijanček, da ga ja ne bi motili v njegovem slalomu med gostilnami. Državna uprava mora res biti prijazna do svojih državljanov in seveda je treba v vsakem konkretnem primeru tehtati, čigave pravice več veljajo, vendar je bila vsaka država, in tako tudi naša, ustvarjena ravno zaradi uresničevanja večinskih odločitev, ko so enkrat sprejete. Če je treba, tudi z bolj trdo roko. Vladati se z nevladanjem ne da. No ja, vsaj zelo dolgo ne ...

Zakaj o ilegalcih v času največje gonje nihče ni povprašal kakšnega policista, ki je imel opravka z njimi? Da bi mu policist povedal, kako težko je profesionalno obravnavati ljudi, ki so zbežali z doma, ker pač drugače ni šlo, da je za njihovo pot celotno sorodstvo več mesecev zbiralo denar, ki so ga potem plačali organizatorju, da vedo, da jih organizatorji izkoriščajo do maksimuma, da pa jih vseeno ne bodo izdali, ker bi sebi in sebi podobnim s tem dokončno zaprli vrata v obljubljeni dežele, da ga včasih prime, da bi jih naložil v svoj lastni avto in zapeljal do njihovih družin v

Nemčijo, Italijo, Belgijo, pa tega ne stori, ker bi se izneveril svo-
jemu poklicu ... Tudi ali predvsem policisti so ljudje, ki vedo, kaj
je nesreča, in zelo redko bi našli katerega, ki bi mu lovljenje in
izganjanje ilegalcev predstavljalo kaj drugega kot pa zgolj zelo
neprijetno službeno nalogo. Policisti najbolje vedo, da ilegalec ni
takoj in avtomatično tudi kriminallec. Večina med njimi je
poštenih in preprostih ljudi, ki si želijo samo tega, da bi oni in nji-
hove družine preživeli — v stari ali novi domovini, vseeno kje,
samo preživeli.

Po pristanku letala obkrožijo prebežnike albanski policisti. Od
štirinajstih, ki so se vkrkali, jih prikoraka v letališko zgradbo samo
še dvanajst. Eden od manjkajočih se skozi obmejno kontrolo pre-
bije med drugimi, običajnimi potniki. Lepotice, ki se je poslavljala
od italijanske policistke, ni videti ne na pristajalni stezi, ne med
policisti in ne v zgradbi. Kje je, ve verjetno samo spremljevalec iz
letala ...

Članek je bil prvič objavljen 28. aprila 2001
v Sobotni prilogi Dela.

SMEH SKOZI SOLZE

Pogovor z J. L., azilantom

J. L. je iz Belorusije. Poročen je in ima dva otroka. Pred kratkim je družina po dveinpolletnem čakanju dobila azil v Republiki Sloveniji. Ne želi, da bi se ljudem smilili. Ravno tako ne želi postati junak nekakšne nanizanke o prebežnikih, zato je prosil, naj ne objavimo njegovega polnega imena.

Zakaj ste se odločili zapustiti Belorusijo?

Že pred osamosvojitvijo sem bil aktiven v opoziciji, v skupini, ki se je zavzemala za samostojnost. Ko je Sovjetska zveza razpadla, smo mislili, da se bodo stvari spremenile, vendar se niso. Belorusija je še vedno urejena kot mini Sovjetska zveza ... Po vseh teh letih se včasih zdi, kot da Sovjetska zveza ni razpadla. Ni svobode mišljenja in govora. Če ne misliš kot predsednik Lukašenko, raje sploh ne misli. V državi nisi svoboden. In če nisi svoboden, nimaš prihodnosti. Tako je težko živeti. Bil sem v opoziciji in začele so se težave z varnostno službo ... Družino imam ...

In zakaj v Slovenijo?

Z ženo nisva želela vstopiti v neko državo nelegalno. V države zahodne Evrope bi morali vstopiti na skrivaj. V Slovenijo pa smo lahko prišli legalno. Kupili smo vstopne vizume in prvi dan po prihodu na policiji zaprosili za politični azil. Slovenijo smo izbrali tudi zato, ker se nam je zdelo, da nas – državljanov bivše Sovjetske zveze – ljudje ne bodo sprejeli sovražno. Slovenije ni nikoli zasedla sovjetska vojska. Na Madžarskem ali Češkem bi bilo za nas drugače. V dveh letih in pol čakanja na odločbo o azilu pa sem večkrat premišljeval ... Postopki za pridobivanje azila v Sloveniji so zelo neizdelani, čeprav mislim, da se počasi spreminjajo. Vse druge vzhodno- in srednjeevropske države imajo postopke bolj urejene.

Vaši sorodniki še vedno živijo v Belorusiji. Imajo zaradi vaše emigracije kakšne težave?

Ne, posebnih težav nimajo. Imam starejšo sestro, ki je zdravnica. Politika je ni nikoli preveč zanimala in živi popolnoma normalno. Huje je za mater. Vse življenje je že označena kot sovražnica režima. V času Sovjetske zveze je bila obsojena na deset let taborišča v Sibiriji kot protidržavni element. Moj pokojni oče je bil obsojen na petindvajset let. Moja mati je stara petinsedemdeset let, ne more več potovati. Mi pa se v Belorusijo tudi ne moremo več vrniti. Ne verjamem, da se bomo še kdaj videli ...

Kako ste živali v Sloveniji zadnji dve leti in pol?

Ha, bolj tako. Kot prosilci za azil smo imeli pravico do bivanja v domu na Celovski, do osnovnega zdravstvenega varstva, do prostega gibanja po državi, hrane, osnovnih potrebščin. Hrana ni preveč dobra, za otroke sploh ni primerna. Moja hči ima pravico do šolanja. Ko smo prišli, je začela prvi razred, zdaj končuje tretjega. Skoraj same petice ima. Aha, in upravičeni smo do žepnine petsto tolarjev na mesec. Kaj naj s petsto tolarji na mesec? Kot prosilec za azil imaš pravico delati osem ur na teden. Kdo te bo legalno najel za osem ur na teden? Nihče. Edina možnost je delo na črno. Torej kršiti zakon. Nespametno je kršiti zakon, če prosiš za azil. Poznam približno deset ljudi, ki so čakali na azil dalj časa. Nekateri živijo pri znancih, drugi so si najeli stanovanja. Pomagajo si pač, kolikor morejo, vendar je zelo težko. Težko je, če človek nima možnosti, da bi skrbel sam zase. Ne razumem, zakaj država ne uredi postopkov. Ves čas se sliši, kako prebežniki ogromno stanemo, kot da se bo zaradi nas podrl proračun – hkrati pa smo tu dobesedno ujeti, mesece, v našem primeru več let, in nimamo možnosti, da bi si na zakonit način sami zaslužili za življenje. To ni logično. Kakšna je država, ki tako razmišlja?

Odločbo o odobritvi azila ste zdaj vendarle dobili?

Da, pred dvema tednoma.

In naprej?

Ne vem. Zdaj se naši problemi šele začnejo (smeh). Smo namreč brez stalnega prebivališča. Država je dolžna priskrbeti ustrezna stanovanja azilantom, vendar stanovanj v te namene ni. Lahko se nam zgodi, da nas bodo premestili v kakšen zbirni center. Vendar to ni stalno prebivališče. Lahko si tudi najamemo stanovanje, vendar je to spet samo začasno. Dokler nimamo stalnega prebivališča, ne moremo dobiti dokumentov. Razumete? Kot azilanti imamo enake pravice kakor slovenski državljani, razen volilne, seveda, vendar smo v pasti. Če nimam stalnega bivališča, ne morem dobiti dokumentov. Če nimam dokumentov, ne morem prositi za delo. In tako dalje. Vse skupaj pa lahko traja. Vem za ljudi, ki so dokumente dobili šele po kakšnem letu. Moja izkaznica prosilca za azil poteče pojutrišnjem. Drugih veljavnih dokumentov nimam. Do nove izkaznice nisem upravičen, ker nisem več prosilec za azil, ampak azilant. Lahko se mi zgodi, da me ne bodo spustili na cesto, da sem v domu nelegalno. Kako naj hodimo po mestu brez dokumentov? Ali naj raztrgamo odločbo o dodelitvi zatočišča in vsak nosimo pri sebi en kos? Situacija je absurdna, človek bi se smejal in jokal hkrati. Tako, smeh skozi solze.

Imam sina, rojenega v Ljubljani. Star je petnajst mesecev in je brez državljanstva. Ko bo imel osemnajst let, mislim, da osemnajst, mogoče pa šestnajst, ne vem

natančno, bo lahko zaprosil za slovensko državljanstvo. Ker je bil pač rojen v Ljubljani. Do takrat pa bo azilant, s pripisom "brez državljanstva".

Vaši prošnji za azil so ugodili šele po pritožbi. Najprej je bila vaša prošnja namreč rešena negativno. Kaj je šlo narobe?

Narobe ... Ves postopek je šel narobe. Človek, ki ga je vodil, se o primeru sploh ni pozanimal. Imel sem vse dokumente, ki so potrjevali mojo zgodbo ... O mojem političnem delovanju in podobno. Ker pa niso bili v slovenščini, jih sploh ni prebral. Tudi za prevod ni nihče poskrbel. Vodjo postopka je zanimalo samo, ali je Belorusija varna država. Belorusija je varna država, saj tam ni vojne. Povedal sem vam, da moja sestra tam živi čisto normalno. Tudi sam je ne bi nikoli zapustil, če ne bi prišel navzkriž z varnostno službo zaradi političnega delovanja,. Elektroinženir sem, imel sem sijajno službo, tam sem hotel dočakati upokojitev. Tudi žena je inženirka ... A to človeka sploh ni zanimalo. Iskal je razloge, zakaj se azil ne bi dodelil, namesto obratno. Mi kot ljudje, družina z majhnima otrokoma, ki je imela doma težave zaradi političnega delovanja, zanj kot da nismo obstajali. Imel je, kako naj rečem, boljševiske metode (smeh). Zanj smo bili problem, motnja v sistemu, vsaj tako je bilo videti. Ko smo dobili negativno odločbo, smo se pritožili in sodišče je zaradi odkritih

nepravilnosti zadevo vrnilo v postopek. Za naš primer se je zavzel tudi UNHCR. Novi vodja postopka se je resnično poglobil v dokumente in ugotovil, da sem govoril resnico, da ima torej moja prošnja za azil realno podlago. Pa tudi, končno sem imel občutek, da nekdo v meni vidi človeka, ne problem. Pozitivno odločbo smo dobili pred dvema tednoma. S priporočeno pošto, si lahko predstavljate. Kaj, če bi se pošiljka izgubila? Kaj bi bilo potem z nami? Lahko bi še dve leti zaman čakali nanjo in potem bi nam rekli, da so jo že davno poslali in kaj sploh še počnemo v azilnem domu. Res, ko smo se odločili, da pridemo v Slovenijo, si nismo mislili, da so te stvari tako slabo urejene. Da se je postopek sploh začel, je trajalo celo večnost. Ne vem, ali v Evropi obstaja država, ki bi postopke tako zavlačevala. V večini držav se odločbe izdajo v roku od treh mesecev do enega leta, tukaj pa ... Mogoče je kdo upal, da bomo čez noč izginili. Tako kot 90 %, še več kot 90 % drugih, ki imajo Slovenijo za tranzitno državo: pridejo v Ljubljano, se naspijo, najejo in potem gredo naprej. A mi smo si izbrali Slovenijo, vse kar smo storili, je bilo popolnoma legalno. Ne želim kršiti zakonov.

Kaj bi storili, če bi bila vaša prošnja zavrnjena?

UNHCR bi naše dokumente poslal na kanadsko ambasado. Poskusili bi dobiti azil v Kanadi. Mogoče bi nam bilo tam laže (smeh). Zagotovo ne bi trajalo dve leti

in pol, ne s priporočilom UNHCR. Poleg tega imajo v Kanadi posebne programe, ki pomagajo priseljencem, da se vključijo v družbo. Slovenja tega nima. Velikokrat slišim, da je Slovenija mlada država in še nima vzpostavljenega sistema. Druge vzhodnoevropske države niso nič starejše, pa imajo bistveno manj zapletene postopke.

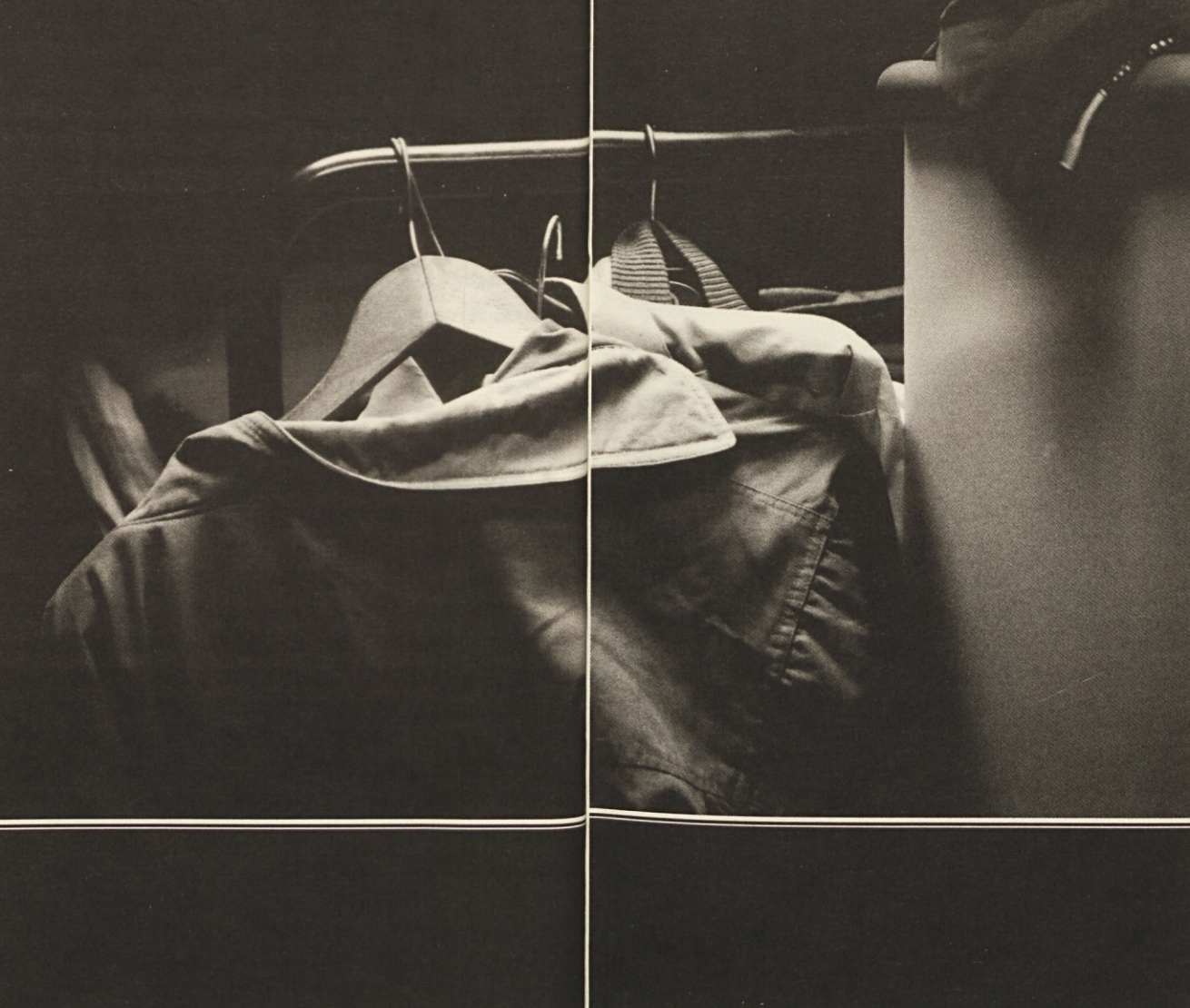
**Kakšno je pravzaprav življenje v azilnem domu?
V javnosti se sliši marsikaj.**

Da, v dveh letih in pol smo videli veliko. Včasih si mislim, da bi lahko napisal cel roman. Mogoče ga kdaj tudi bom (smeh). Ko smo prišli, je bilo v domu malo ljudi. Potem se je začelo zapletati na Kosovu, in prebežnikov je bilo kar naenkrat več. Lansko leto je bila prava "invazija" Irancev. Takrat so ljudje spali, ne smo po hodnikih, ampak tudi na stopnicah. Zgodb je veliko, nobena ni lepa. Vendar pa, tu notri smo vsi na istem, zato pač poskušamo živeti kolikor se da normalno.

Ljudje v okolici pa so verjetno doživeli šok. Sam nisem imel nikoli problemov, mislim, da zaradi barve kože. Dokler ne spregovorim, ne izstopam. Poglejte po sobi, vse te stvari sem dobil od znancev, Slovenci z mano res nimajo težav in jaz ne z njimi. Kar naenkrat pa se je v Šiški pojavila množica ljudi, ki so bili drugačne barve. Niso si ogledovali gradu in drugih ljubljanskih znamenitosti, ampak so poskušali živeti tukaj, kupovali so v

trgovinah in posedali po zelenicah. Veliko se je govorilo o nasilju in kriminalu v samem domu. Takole bom povedal: preseljevanje ljudi je velik posel. In kadar je veliko ljudi na kupu, hitro komu prekipi. V domu ni bilo nikoli nobenih težav med različnimi narodi, včasih je bilo malce napeto med pripadniki posameznih skupin, a nič tako strašnega, kot se je govorilo. Razen v Vidoncih. Mi tja nismo šli, dovolili so nam, da ostanemo v Ljubljani pri znancih, zato vam o tem ne morem veliko povedati. Ko smo se vrnili v dom, je bil režim zaostren. Za vsak izhod smo potrebovali dovolilnico. Pri izhodih so nastajali zapleti, tudi nepravilnosti. Seveda, ljudje so nelegalno prestopili mejo, zato so "krivi". A kriva je tudi država, ki ni bila pripravljena na tako situacijo. Nobenih prostorov, slabi postopki. Zdaj je spet malo bolje, prebežnikov je manj. Tudi postopki za azil tečejo hitreje, morda je Evropska skupnost pritisnila na Slovenijo, ne vem. Pa vendar, včasih ravnajo z nami ... Ta vikend, ko prideta Bush in Putin, bo verjetno ves dom zaprt. Nikogar ne bodo spustili ven. Ironično je, da prideta ravno 16. junija, tik pred svetovnim dnevom beguncev.

Ne želimo ostati begunci, ne želimo, da bi nas sistem pokopal. Smo kot vsi drugi in bi radi tako tudi živeli.

Javni zavod Prešernovo gledališče Kranj
Glavni trg 6, Kranj

Ravnatelj Borut Veselko

Dramaturginja in vodja umetniškega oddelka Marinka Poštrak

Koordinator programa Robert Kavčič

Računovodkinja Darka Mihelič

Tajnici Nataša Horvat, Gaja Kryštufek

Garderoberka Bojana Fornazarič

Frizer in masker Matej Pajntar

Inspicent in rekviziter Ciril Roblek

Osvetljevalec Drago Cerkovnik

Odrski tehniki Simon Markelj, Janez Plevnik in Robert Rajgelj

Igralski ansambel

Vesna Jevnikar, Tine Oman, Vesna Pernarčič, Pavel Rakovec,

Darja Reichman, Vesna Slapar, Gaber Trseglav,

Rok Vihar in Matjaž Višnar

Tajništvo 04/280 49 00

Blagajna 04/202 26 81

**Rezervacije in prodaja vstopnic od ponedeljka do petka od
10.00 do 12.00, ob sobotah od 9.00 do 10.30**

Ravnatelj 04/280 49 12

borut.veselko@s5.net

Vodja umetniškega oddelka 04/280 49 16

marinka.postrak@s5.net

Koordinator programa 04/280 49 13

robert.kavcic@s5.net

Spletna stran

www.pgk-gledalisce.si

Elektronski naslov

presern-gled@s5.net

Gledališki list javnega zavoda Prešernovo gledališče Kranj

Sezona 2001/2002

Št. 2

Odgovorni urednik **Borut Veselko**

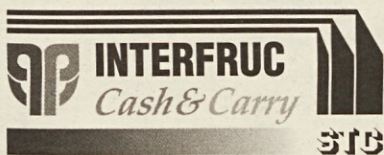
Urednica **Marinka Poštrak**

Lektor **Arko**

Oblikovanje **TANDAR**

Fotografa **Damjan Švarc (naslovnica)**, **Borut Krajnc**

Tiskarna **Tisk Žnidarič**

tragikomedija

